

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Львівська політехніка»

РОМЦІВ ОЛЕНА ІГОРІВНА

УДК 343. 35 : 343. 98

**ОСОБЛИВОСТІ ПОДОЛАННЯ ПРОТИДІЇ
ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ
У СФЕРІ СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Львів – 2016

Дисертацією є рукопис

Робота виконана на кафедрі кримінального права і процесу Навчально-наукового інституту права та психології Національного університету «Львівська політехніка» Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор,
Заслужений юрист України
Ортинський Володимир Львович,
Навчально-науковий Інститут права та психології
Національного університету «Львівська політехніка»,
директор

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
Никифорчук Дмитро Йосипович,
Національна академія внутрішніх справ (м. Київ),
завідувач кафедри оперативно-розшукової діяльності

кандидат юридичних наук
Палій Наталія Романівна,
начальник відділу Галицького відділу поліції
Головного управління Національної поліції
у Львівській області

Захист відбудеться 30 червня 2016 р. о 10⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 35.052.23 у Національному університеті «Львівська політехніка» (79008, м. Львів, вул. Князя Романа, 1-3, ауд. 301 XIX навчального корпусу)

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного університету «Львівська політехніка» (79013, м. Львів, вул. Професорська, 1)

Автореферат розісланий 30 травня 2016 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

І. М. Зубач

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Запорукою успіху реформ, що здійснюються в Україні задля наближення нашого суспільства до європейських стандартів, є подолання корупції та боротьба зі злочинами у сфері службової діяльності.

Злочини у сфері службової діяльності, як правило, майже не існують окремо, ізольовано від інших видів злочинної діяльності. Найчастіше службові правопорушення є тим засобом, за допомогою якого службова особа вчиняє інший, серйозніший і тяжчий злочин, аби досягнути бажаного злочинного результату. Відомі випадки контрабанди, порушення законодавства про бюджетну систему України, відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом, та інші злочини, вчинені внаслідок зловживання владою, перевищення влади чи службових повноважень.

У загальній структурі злочинності протиправні діяння службових осіб становлять від 2,9% до 4,1% і характеризуються як одні з найбільш суспільно небезпечних, оскільки завдають істотної шкоди інститутам державної влади, економіки та соціального забезпечення громадян.

Незважаючи на окремі позитивні результати останніх років у виявленні злочинів у сфері службової діяльності, спостерігається погіршення стану розслідування кримінальних проваджень і скерування їх до суду. Так, у 2015 р. у сфері службової діяльності було зареєстровано 15 560 злочинів, повідомлення про підозру отримали 6883 особи, а до суду було скеровано тільки 5288 кримінальних проваджень. На ефективність розслідування службових злочинів впливає постійний тиск підозрюваних (обвинувачених) службових осіб та їх оточення, які чинять протидію досудовому розслідуванню. За даними МВС України та ГПУ щодо обліку погроз на стадії досудового слідства з виконання останніми своїх службових обов'язків, зареєстровано кримінальні провадження: 2007 р. – 723; 2008 р. – 712; 2009 р. – 727; 2010 р. – 682; 2011 р. – 529; 2012 р. – 305; 2013 р. – 483; 2014 р. – 521; 2015 р. – 500*.

Ефективне подолання протидії під час розслідування злочинів у сфері службової діяльності неможливе без теоретичного переосмислення, правового і тактичного удосконалення щодо забезпечення подолання такої протидії. Водночас високий рівень корупції в зазначеній сфері зумовлює необхідність розробки нових форм і методів виявлення та подолання протидії слідству, удосконалення порядку проведення окремих слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, а також використання їх результатів для подолання зазначеної протидії.

Дослідженню проблем протидії під час розслідування злочинів присвячені праці зарубіжних учених: Т. Авер'янової, О. Александрова, О. Андреева, Е. Баєвої, Р. Белкіна, І. Бобрикова, О. Гетьманова, В. Дементьєва, С. Іванова, В. Карагодіна, І. Клімова, Л. Лівшиця, Р. Мартиненка, О. Маслова,

* За даними статистики Департаменту інформаційно-аналітичного забезпечення МВС України за 2007–2015 рр. – К. : МВС України, 2016. – 36 с.

І. Нецкіна, І. Ніколайчука, В. Образцова, В. Овечкіна, А. Петрової, Б. Трощинського, О. Стуліна, В. Трухачова, В. Фондєєва, О. Федоренка, В. Фельдлюма, С. Чегодаєва, М. Щеголаєва та ін.

В Україні проблеми подолання протидії під час розслідування злочинів є предметом дослідження О. Александренко, Л. Аркуші, О. Бауліна, В. Бахіна, П. Біленчука, В. Бойко, Т. Варфоломєєвої, В. Галагана, В. Гончаренко, І. Грицюка, М. Губенко, Л. Гули, О. Гуміна, К. Гутнік, М. Даньшина, М. Джиги, О. Дубинського, В. Зеленецького, Н. Клименко, Г. Кожевникова, І. Козаченка, В. Корж, М. Корнієнка, Є. Лук'янчикова, В. Маляренка, М. Михеєнка, В. Нора, П. Пилипчука, Д. Письменного, Р. Савонюка, З. Смітєнко, С. Стаховського, Р. Степанюка, В. Трепака, Р. Шехавцова, В. Шумського, В. Шепітька, Б. Щура та ін.

В останні роки в Україні захищені дисертації, предметом дослідження яких були окремі, безперечно важливі, аспекти подолання протидії під час розслідування злочинів. Проте більшість праць мають постановочний характер або ж стосуються лише загальних аспектів окремої проблеми подолання протидії. Також реформа кримінального процесуального законодавства (2012 р.) внесла суттєві зміни та колізії щодо подолання такої протидії. Актуальним питанням щодо подолання протидії під час розслідування злочинів у сфері службової діяльності є створення ефективної методики виявлення і документування такої протидії, зокрема із застосуванням тактичних прийомів, операцій та комплексів слідчих (розшукових) і негласних слідчих (розшукових) дій.

Наведені питання та необхідність їх вирішення з формулюванням науково обґрунтованих пропозицій для впровадження на законодавчому та практичному рівнях свідчать про актуальність теми дисертації, що й зумовило її вибір.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію підготовлено на виконання Зasad державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційної стратегії) на 2014–2017 роки, затвердженої Законом України від 14 жовтня 2014 р. № 1699-VII. Тема дослідження відповідає тематиці рекомендованого Академією правових наук України «Переліку пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 2015 року», затверджених Постановою Кабінету Міністрів України від 7 вересня 2011 р. № 942, а також Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2011–2015 рр., визначених постановою Президії Національної академії правових наук України від 24 вересня 2010 р. № 14-10; Пріоритетних напрямів дисертаційних досліджень, що потребують першочергового розроблення і впровадження у практичну діяльність правоохоронних органів на період 2011–2015 рр.

Дослідження виконано згідно з планом науково-дослідних робіт кафедри кримінального права і процесу ННПП НУ «Львівська політехніка». Тема дисертації затверджена Вченою радою НУ «Львівська політехніка» 26.03.2013 (протокол № 60); тема була уточнена 23.06.2015 (протокол № 14).

Мета і задачі дослідження. Метою дослідження є комплексне вивчення особливостей подолання протидії під час розслідування злочинів у сфері

службової діяльності, а також розроблення та обґрунтування на цій основі пропозицій, спрямованих на удосконалення правового та криміналістичного забезпечення подолання такої протидії та практики його застосування.

Для досягнення мети були поставлені такі *задачі*:

- дослідити стан наукового розроблення проблеми протидії розслідуванню злочинів;
- надати криміналістичну характеристику протидії під час розслідування злочинів у сфері службової діяльності;
- визначити коло осіб, які здійснюють протидію під час розслідування злочинів у сфері службової діяльності;
- окреслити особливості протидії як корелюючого фактора в процесі виявлення та відкриття кримінального провадження щодо злочинів у сфері службової діяльності;
- охарактеризувати планування розслідування злочинів у сфері службової діяльності з метою подолання протидії;
- визначити форми взаємодії при подоланні протидії під час розслідування злочинів у сфері службової діяльності;
- обґрунтувати і надати рекомендації з удосконалення правового забезпечення щодо подолання протидії під час розслідування злочинів у сфері службової діяльності;
- окреслити організаційно-тактичні заходи з подолання протидії під час розслідування злочинів у сфері службової діяльності;
- дослідити особливості забезпечення безпеки осіб, які є учасниками процесу розслідування злочинів у сфері службової діяльності.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, які виникають у зв'язку із розслідуванням злочинів у сфері службової діяльності.

Предметом дослідження є особливості подолання протидії під час розслідування злочинів у сфері службової діяльності.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є система загальнонаукових та спеціально-юридичних методів і прийомів наукового пізнання. З урахуванням специфіки теми, мети і задач роботи використано різні методи дослідження. Зокрема, *діалектичний метод* дозволив розглянути усі питання теми в динаміці, виявити їх взаємозв'язок і взаємозумовленість та сприяв розумінню об'єкта дослідження щодо поєднання потреб наукових досліджень та практики подолання протидії під час розслідування злочинів у сфері службової діяльності (розділи 1–3). Застосування *методу системного аналізу* правових норм дозволило виявити прогалини та суперечності в нормативно-правових актах і сформулювати пропозиції для удосконалення чинного законодавства (підрозділи 3.1, 3.2). *Історико-правовий метод* дав можливість дослідити генезу наукової думки щодо змісту правових понять протидії розслідування злочинів (підрозділи 1.1, 1.2). *Порівняльно-правовий метод* застосовано для опрацювання стану наукової розробленості проблем подолання протидії під час розслідування злочинів у сфері службової діяльності (підрозділи 1.1, 1.2, 3.1). *Системний метод* дав змогу визначити структурованість протидії досудовому розслідуванню, системність його стадій,

ознак, завдань, а також характерні риси (підрозділи 1.1–1.3, 2.3). *Статистичний метод* використано для підтвердження одержаних теоретичних висновків даними аналізу слідчої практики (підрозділи 2.1, 2.2, 3.1, 3.2), а *соціологічний метод* – під час анкетування та аналізу матеріалів опитування слідчих Національної поліції та прокуратури, вивчення даних кримінального провадження за злочинами у сфері службової діяльності (підрозділи 2.1–2.3, 3.2).

Науково-теоретичне підґрунтя дисертації становлять наукові праці вітчизняних і зарубіжних фахівців у галузі філософії, теорії управління, правової статистики, соціології, криміналістики, кримінального, кримінального процесуального права, оперативно-розшукової діяльності, інших галузевих правових наук.

Нормативну основу дослідження становлять Конституція України, Кримінальний процесуальний кодекс України, чинні законодавчі та підзаконні нормативно-правові акти, що визначають кримінально-процесуальні та криміналістичні засади подолання протидії розслідуванню злочинів у сфері службової діяльності.

Емпіричну основу дослідження становлять результати узагальнення оперативної та слідчої практики. Розглянуто дані офіційної статистичної звітності Генеральної прокуратури та МВС України за 2010–2015 рр.; матеріали 175 кримінальних проваджень із проблематики дослідження (Волинська, Львівська, Івано-Франківська, Київська, Одеська області) протягом 2011–2015 рр.; узагальнені результати опитувань 250 слідчих прокуратури та МВС України (підрозділів Національної поліції України).

Наукова новизна одержаних результатів. У дослідженні сформульовано низку нових положень і висновків, які мають вагомe значення для теорії кримінального процесу та юридичної практики. До найбільш суттєвих з них віднесено такі:

уперше:

– запропоновано авторське визначення поняття протидії під час розслідування злочинів у сфері службової діяльності як своєрідний вид соціальної діяльності, що являє собою створену систему способів приховування інформації про злочини посадовими особами та розроблення ними тактичних прийомів впливу на слідчого, аби перешкодити повному, всебічному та об'єктивному розслідуванню злочинів;

– встановлено обставини, що впливають на результати подолання протидії під час розслідування злочинів у сфері службової діяльності: недосконалість розроблення методики розслідування зазначених злочинів, яка полягає у неврахуванні фактора протидії під час її формування; корумпованість державних чиновників правоохоронних органів; висока прибутковість від отримання неправомірної вигоди слідчим тощо;

– запропоновано процес подолання протидії під час розслідування злочинів у сфері службової діяльності визначати як окрему форму оперативно-розшукового забезпечення досудового розслідування, яка складається з таких елементів: документування фактів й обставин злочинної протидії осіб з використання негласних слідчих (розшукових) дій тощо;

– напрацьовано низку пропозицій щодо змін і доповнень до чинних нормативно-правових актів, спрямованих на підвищення ефективності процесу подолання протидії під час розслідування злочинів у сфері службової діяльності;

удосконалено:

– елементи криміналістичної характеристики протидії під час розслідування злочинів у сфері службової діяльності, що вчиняється особами, які є учасниками кримінального провадження, та іншими особами; форми та способи протидії, рівень, структуру, динаміку тощо;

– наукові положення планування розслідування злочинів у сфері службової діяльності задля подолання протидії, що полягає в необхідності: впровадження специфічного (максимально закритого) режиму інформаційного обміну серед учасників процесу розслідування; введення у загальний план слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дії щодо виявлення і документування протидії слідству за конкретними складами злочинів, передбачених статтями КК України;

– пропозиції щодо поліпшення правового забезпечення подолання протидії під час розслідування злочинів у сфері службової діяльності шляхом внесення змін і доповнень до КПК України, Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність»;

набули подальшого розвитку:

– вчення про способи приховування злочинів у сфері службової діяльності на етапі виявлення та відкриття кримінального провадження, до яких віднесено: неповідомлення про службові злочини; спотворення відповідей на офіційні запити працівників оперативних підрозділів або слідчих органів тощо;

– форми взаємодії у подоланні протидії під час розслідування злочинів у сфері службової діяльності: обмін інформацією про суб'єктів протидії; доручення оперативним працівникам проведення слідчих (розшукових) дій і негласних слідчих (розшукових) дій тощо;

– організаційно-тактичні засоби подолання протидії під час розслідування злочинів у сфері службової діяльності, які зумовлюють побудову тактичної моделі здійснення слідчих (розшукових) дій (допиту, обшуку та ін.), проведення тактичних операцій з метою створення переваг слідчого перед основними фігурантами кримінального провадження;

– рекомендації щодо організації захисту учасників кримінального провадження під час розслідування злочинів у сфері службової діяльності: створення окремої структури в правоохоронних органах щодо здійснення безпеки особам, які беруть участь у кримінальному судочинстві; ведення оперативними підрозділами інформаційно-накопичувальних справ тощо.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що викладені в роботі висновки та пропозиції є основою для подальшого розроблення криміналістичної методики розслідування злочинів у сфері службової діяльності, удосконалення її положень, а також втілення сформульованих рекомендацій у практичну діяльність органів досудового

розслідування, прокуратури та суду. Виходячи із цього, наведені в дисертації положення можуть бути використані у:

– *науково-дослідній роботі* – як підґрунтя для подальших досліджень процесуальних і криміналістичних аспектів виявлення та розслідування злочинів у сфері службової діяльності;

– *законотворчій діяльності* – як основа для розробки та внесення змін і доповнень до чинного законодавства України з питань протидії злочинності в цілому та у сфері службової діяльності зокрема;

– *практичній діяльності правоохоронних органів* – як рекомендації, спрямовані на оптимізацію слідчої діяльності в боротьбі з протидією розслідуванню злочинів, що вчиняються у сфері службової діяльності (акт про впровадження результатів дисертації № 7 від 29.03.2016);

– *навчальному процесі* – під час викладання курсів «Кримінальний процес», «Криміналістика», спеціальних курсів з організації розслідування окремих видів злочинів у вищих юридичних навчальних закладах (на юридичних факультетах), у системі підвищення кваліфікації працівників прокуратури і суддів, а також для підготовки відповідних навчально-методичних матеріалів: підручників, посібників, курсів лекцій, практикумів (довідка про використання результатів дисертаційного дослідження № 67-01-493 від 01.04.2015).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною завершеною науковою працею. Сформульовані в ній положення, узагальнення, висновки і пропозиції розроблені автором самостійно. Ідеї та розробки, що належать співавторові, разом з яким були опубліковані праці за темою дослідження, у роботі не використовувалися.

Апробація результатів дисертації. Дисертацію виконано та обговорено на кафедрі кримінального права і процесу Навчально-наукового інституту права та психології НУ «Львівська політехніка». Результати наукових досліджень, висновки та пропозиції автора оприлюднено на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, а саме: II Всеукраїнській науково-практичній конференції «Захист прав і свобод людини та громадянина в умовах формування правової держави» (м. Львів, 12 червня 2013 р.); X Міжнародній науково-практичній конференції молодих учених «Правове життя: сучасний стан та перспективи розвитку» (м. Луцьк, 21–22 березня 2014 р.); Міжнародній науково-практичній конференції KNOWLEDGE SOCIETY (м. Лодзь, 30–31 жовтня 2014 р.); IV Всеукраїнській науково-практичній конференції «Захист прав і свобод людини та громадянина в умовах формування правової держави» (м. Львів, 27 травня 2015 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми законодавства України: пріоритетні напрями його вдосконалення» (м. Одеса, 9–10 жовтня 2015 р.).

Публікації. Основні положення, висновки та пропозиції за результатами дослідження викладено автором у дев'яти наукових статтях, які опубліковані в наукових фахових юридичних виданнях, одна з них – у зарубіжному виданні, та у п'яти тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, що містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 226 сторінок, з яких 180 – основний текст, 28 – список використаних джерел (271 найменування), 18 – додатки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність вибраної теми дисертації; визначено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; вказано мету, задачі, об'єкт, предмет і методи дослідження; розкрито наукову новизну, теоретичне та практичне значення одержаних результатів; наведено дані про апробацію та публікації результатів дослідження.

Розділ 1 «Теоретико-прикладна характеристика протидії під час розслідування злочинів у сфері службової діяльності» складається з трьох підрозділів і присвячений проблемам розроблення наукової теорії та надання криміналістичної характеристики протидії під час розслідування злочинів у сфері службової діяльності.

У *підрозділі 1.1 «Стан наукового розроблення проблеми протидії під час розслідування злочинів»* проаналізовано теоретичні та правові основи розвитку окремої теорії подолання протидії під час розслідування злочинів.

Основою дослідження поняття і змісту подолання протидії під час розслідування злочинів у сфері службової діяльності став матеріал, напрацьований вченими радянського періоду, а також сучасними вітчизняними та зарубіжними науковцями.

Визначено, що розвиток теорії формувався впродовж трьох етапів: перший (початок ХХ ст. – 1960 р.) – поява окремих поглядів на проблему; другий (1960 р. – кінець 90-х років ХХ ст.) – зародження теорії подолання протидії; третій період (сучасний період незалежності України), який спричинив появу сформованого наукового вчення про подолання протидії під час розслідування злочинів.

Огляд наукових досліджень та практичної діяльності різного періоду підтверджує протидію розслідуванню злочинів, як основу перешкоджання для встановлення істини у справі, що впливає на якість процесу розслідування злочину і може здійснюватися способами приховування злочину, а також психологічного або фізичного тиску на учасників досудового розслідування.

Підтверджено, що на сучасному етапі науковці і практики сформували окрему теорію подолання протидії розслідуванню, як систему організаційно-правових і тактичних дій, яка потребує постійного удосконалення на основі сучасного реформування законодавства і правоохоронної системи та соціально-економічного розвитку суспільства.

У *підрозділі 1.2 «Криміналістична характеристика протидії під час розслідування злочинів у сфері службової діяльності»* досліджено та визначено форми і способи протидії, які найбільш характерні для розслідування злочинів у сфері службової діяльності.

Результати дослідження свідчать, що рівень латентності протидії під час розслідування злочинів у сфері службової діяльності є високим (зазначили 84,1% опитаних слідчих прокуратури та Національної поліції України).

Визначено, що основні способи протидії спрямовані на: перешкоджання розслідуванню злочину; притягнення до відповідальності невинних осіб; невстановлення доказів про винуватість осіб; невстановлення характеру і розміру збитків; невстановлення обставин, які характеризують особу винуватого та впливають на ступінь і характер його відповідальності тощо.

Встановлено форми (внутрішні і зовнішні) та способи вчинення протидії під час розслідування службових злочинів, які визначаються як умисна протиправна діяльність у вигляді: приховування злочину (31,3%); використання корупційних зв'язків (72,3%); дачі неправдивих показань (26,4%); здійсненні психологічного і фізичного тиску на учасників досудового процесу (29,5%); фальсифікації доказів (23,5%); знищенні доказів (4,6%) тощо.

Доведено, що найбільш небезпечними способами протидії володіють державні службовці правоохоронних органів (МВС, СБУ, прокуратури і суду), які можуть безперешкодно впливати на результати розслідування.

У підрозділі 1.3 «Криміналістична характеристика осіб, які вчиняють протидію під час розслідування злочинів у сфері службової діяльності» проаналізовано матеріали слідчої та судової практики і визначено коло осіб, які здійснюють протидію під час розслідування зазначених злочинів.

Підтверджено (опитуванням слідчих), що всі особи, які вчиняють протидію під час розслідування злочинів у сфері службової діяльності, поділяються на: а) учасників кримінального провадження: підозрювані (82,9%), обвинувачені (84,1%), захисники (68,2%), свідки (36,4%), слідчий (41,5%); б) учасників, які беруть участь у розслідуванні, окресленому правовою необхідністю: прокурор (28,3%), слідчий суддя (24,8%), адвокат (70%), керівник слідчого підрозділу (32,2%), експерт (10,1%).

З'ясовано, що з визначених осіб, які вчиняють протидію слідству, одними з найбільш небезпечних є адвокати. Участь захисника вносить певні труднощі та особливості у проведення всіх слідчих (розшукових) дій, а особливо – у тактику допиту службових осіб та обрання для них запобіжного заходу. Захисник добре знає умови, механізм і можливості розслідування. Саме з урахуванням цих особливостей він здійснює захист інтересів злочинців. Для допитуваних захисник є величезною підтримкою і, перебуваючи у матеріальній залежності, він заінтересований у результаті справи, демонструє солідарність з підзахисними і вживає заходів щодо дискредитації слідчого та відшукання прогалин і помилок, допущених під час розслідування.

Доведено, що подана криміналістична характеристика осіб (за віком, службовим станом, сферою діяльності тощо), які вчиняють таку протидію, має визначальне значення для розроблення комплексу слідчих (розшукових) дій і негласних слідчих (розшукових) дій щодо подолання протидії під час розслідування злочинів у сфері службової діяльності.

Розділ 2 «Організаційні основи подолання протидії під час розслідування злочинів у сфері службової діяльності» складається з трьох

підрозділів і присвячений дослідженню подолання протидії під час виявлення службових злочинів з використанням організаційних основ планування слідчих (розшукових) дій та сил і засобів для організації взаємодії з іншими суб'єктами впливу на протидію.

У підрозділі 2.1 «Протидія як корелюючий фактор у процесі виявлення та відкриття кримінального провадження злочинів у сфері службової діяльності» розкрито процес виявлення злочинів у сфері службової діяльності з визначенням алгоритму дій оперативних працівників і слідчих з недопущення здійснення такої протидії.

З'ясовано, що злочини у сфері службової діяльності виявляють оперативні підрозділи (86,3%). Як правило, протидія на етапі документування злочинних дій не здійснюється тому, що така діяльність має глибоко законспірований характер. Початок протидії починається з моменту легалізації оперативно-розшукових матеріалів і передачі слідчому для внесення до Єдиного реєстру досудових розслідувань, до якого мають доступ інші посадові особи (прокурор, суддя, керівництво слідчих органів та ін.).

Визначено, що основним способом протидії під час виявлення та відкриття кримінального провадження злочинів у сфері службової діяльності є, як правило, приховування ознак злочинів.

Аби не допустити протидію під час виявлення злочинів у сфері службової діяльності, запропоновано загальну організаційно-тактичну модель, яка складається з трьох етапів: а) порядок проведення пошукової діяльності з виявлення службових злочинів без провокування протидії; б) документування службових злочинів із застосуванням технічних засобів, які надають можливість уникнути супротиву фігурантів; в) під час внесення даних до ЄРДР з метою недопущення протидії потрібно забезпечити одночасне затримання фігурантів і проведення обшуків, блокування банківських рахунків та арешту майна, здобутого злочинним шляхом.

У підрозділі 2.2 «Особливості організації планування розслідування злочинів у сфері службової діяльності в умовах протидії» розглянуто специфіку процесу планування розслідування злочинів у сфері службової діяльності в умовах протидії.

Доведено, що планування розслідування злочинів у сфері службової діяльності потрактовано як метод організації досудового розслідування, суть якого полягає у творчій розумовій діяльності слідчого щодо створення уявної організаційної моделі розслідування конкретного злочину, змістом якої є визначення черговості слідчих (розшукових) дій, які слід застосовувати для встановлення обставин, що підлягають доказуванню у справі, і для безпосереднього подолання протидії.

Обґрунтовано, що процес організації розслідування злочинів у сфері службової діяльності в умовах протидії має здійснюватися за основними слідчими схемами, до яких належать: визначення тактичних та стратегічних цілей розслідування на певний період на основі висунутих версій з урахуванням здійснюваної протидії; визначення слідчих (розшукових) дій та організаційних заходів слідчого з отримання, дослідження та закріплення доказової інформації,

враховуючи особливості злочинця, який вчиняє протидію; визначення форм та способів наявної протидії, які вчиняються іншими зацікавленими особами.

Аргументовано, що до плану розслідування злочинів у сфері службової діяльності в умовах протидії мають вводитися слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії з метою виявлення та документування конкретних протиправних діянь осіб, які вчиняють протидію, що підпадає під ознаки конкретних статей КК України.

Описано найбільш типові слідчі ситуації за різними критеріями поділу (наявність внутрішньої або зовнішньої протидії, протидія адвокатів тощо), які властиві розслідуванню злочинів у сфері службової діяльності в умовах протидії.

У підрозділі 2.3 «Взаємодія слідчого із оперативними працівниками, ЗМІ та громадськістю з метою подолання протидії під час розслідування злочинів у сфері службової діяльності» розглянуто основні форми взаємодії слідчого під час розслідування злочинів у сфері службової діяльності в умовах протидії.

Незважаючи на досить значний інтерес науковців, які вивчають проблематику взаємодії оперативних підрозділів з органами досудового слідства, окремі поняття, сутності та значення дій слідчого, його взаємодії і надалі є дискусійними.

Доведено, що процес подолання протидії під час розслідування злочинів у сфері службової діяльності вирізняється складністю та необхідністю використання додаткової кількості сил і засобів, а також повного інформаційного забезпечення слідчого для подолання такої протидії.

Взаємодія поділяється на процесуальну і непроцесуальну. Основні питання процесуальної взаємодії слідчого й оперативних підрозділів регламентуються КПК України та відомчими інструкціями, в яких розкрито організацію взаємодії під час розслідування злочинів, що полягає у виконанні оперативним працівником доручень слідчого щодо виявлення та документування протидії. Непроцесуальна взаємодія полягає в наданні консультацій кримінально-правового, кримінально-процесуального і криміналістичного характеру, спільного обговорення матеріалів, здобутих у процесі оперативно-розшукової діяльності, у висловленні рекомендацій з реалізації оперативно-розшукових справ (далі – ОРС) та уникнення при цьому протидії підозрюваних та їхнього оточення.

Визначено, що задля недопущення протидії під час розслідування злочинів у сфері службової діяльності потрібно взаємодіяти із засобами масової інформації з метою оприлюднення фактів виявлення правопорушень, учинених посадовими особами. Виправдано також у прямому ефірі висвітлювати факти затримання високопосадовців (правоохоронних органів, суддівського та депутатського корпусів), їхніх корупційних зв'язків, вилучених у них коштів, здобутих злочинним шляхом, а також використовувати телебачення, оголошення в розшук.

Розділ 3 «Правові та організаційно-тактичні засоби подолання протидії під час розслідування злочинів у сфері службової діяльності» складається з трьох підрозділів, присвячених аналізу подолання протидії з

використанням правових й організаційно-тактичних засобів та організації безпеки осіб, які є учасниками кримінального провадження.

У підрозділі 3.1 «Правові засоби подолання протидії під час розслідування злочинів у сфері службової діяльності» розглянуто низку заходів правового характеру, які спрямовані на подолання такої протидії.

Подолання протидії під час розслідування злочинів у сфері службової діяльності врегульоване правом і реалізується в режимі законності, а ефективність такого подолання залежить від того, наскільки правове регулювання слідчих (розшукових) дій адекватне вимогам розвитку соціально-правових відносин.

Правову основу подолання протидії під час розслідування злочинів у сфері службової діяльності становлять міжнародні правові акти, які ратифікувала Україна, Конституція України, Кримінальний і Кримінальний процесуальний кодекси України, Закони України «Про Національну поліцію України», «Про оперативно-розшукову діяльність» та інші, укази Президента України, ухвали Уряду України, а також відомчі нормативно-правові акти.

Визначено, що припинення зазначеної протидії здійснюється внаслідок відкриття кримінального провадження у зв'язку із втручанням або перешкоджанням розслідуванню службових злочинів за ознаками статей КК України (ст. ст. 384, 385, 388, 396 та ін.).

Доведено, що кримінально-процесуальне законодавство створює основні умови подолання такої протидії на підставі застосування слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій щодо виявлення та фіксування фактів учинення протидії слідчому.

Зазначено, що для удосконалення подолання протидії під час розслідування злочинів у сфері службової діяльності потрібно внести доповнення до окремих нормативно-правових актів, а також відновити інститут «оперативного супроводження кримінальних проваджень». Нагальною є потреба зняття недоторканності із суддів та депутатів усіх рівнів.

У підрозділі 3.2 «Організаційно-тактичні засоби подолання протидії під час розслідування злочинів у сфері службової діяльності» досліджено тактичну складову загальної моделі подолання протидії розслідуванню злочинів у сфері службової діяльності, яка складається з комплексу різноманітних організаційно-тактичних заходів, прийомів та операцій.

Зауважено, що основне місце в тактичній складовій загальної моделі подолання протидії займає психологічне забезпечення переваг слідчого у здійсненні окремих слідчих (розшукових) дій (допитів, обшуків тощо), які полягають у демонструванні підозрюваним (обвинуваченим): речових доказів; аудіо- і відеозапису здійснених ними злочинних дій; роз'яснення інституту більш м'якого покарання за співпрацю із слідством; створення максимально реальної картини щодо формування в підозрюваного уявлень про непридатність допомоги внаслідок корумпованих зв'язків тощо.

Доведено, що успішно подолати протидію під час розслідування злочинів у сфері службової діяльності можна за допомогою спеціальних тактичних операцій із залученням оперативних працівників з метою створення

відповідних умов для вдалого проведення слідчих (розшукових) дій, а також блокування втручання в процес розслідування сторонніх осіб.

Запропоновано авторські рекомендації тактичного характеру щодо подолання протидії з боку найбільш небезпечних суб'єктів протидії розслідуванню злочинів у сфері службової діяльності – підозрюваного (обвинуваченого) та осіб, які виконують окремі посадові обов'язки в рамках кримінального провадження (слідчий, прокурор, керівник слідчого підрозділу, слідчий суддя, адвокат та ін.).

У підрозділі 3.3 «Забезпечення безпеки учасників кримінального провадження при розслідуванні злочинів у сфері службової діяльності» розглянуто процес забезпечення безпеки учасників кримінального провадження як окремий захід подолання протидії розслідуванню злочинів у сфері службової діяльності.

Незважаючи на те, що нормативно-правовими актами передбачено заходи захисту осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві (Кримінальний процесуальний кодекс України, Закони України «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про прокуратуру», «Про Національну поліцію України», «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві», «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів»), у результаті їх аналізу виявлено низку недоглядів, які полягають у невизначенні самого механізму забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні.

Автор, досліджуючи вищезазначені нормативно-правові акти, дійшов висновку, що всі заходи забезпечення безпеки учасників кримінального провадження під час розслідування злочинів у сфері службової діяльності можна диференціювати як: загальнопопереджувальні; оперативно-розшукові; процесуальні та спеціальні.

Підтверджено, що об'єднувальним нормативно-правовим актом у забезпеченні безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні, є Кримінальний процесуальний кодекс України, в якому має бути окремий розділ, присвячений вирішенню цієї проблематики.

Визначено і запропоновано алгоритми дій та тактику їх проведення щодо забезпечення безпеки учасників кримінального провадження під час розслідування злочинів у сфері службової діяльності залежно від форми і способів їх застосування учасниками кримінального провадження та іншими особами.

На підставі аналізу сучасного стану забезпечення безпеки учасників кримінального провадження, окрім правових проблем, визначено причини, які впливають на ефективність такої діяльності та заходи їх усунення, а саме: фінансування програм із забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні (створення окремого державного фонду за рахунок матеріальних стягнень від збитків, завданих злочинами, та коштів, які злочинці вносять під заставу); організаційне забезпечення (встановлення відповідних строків проведення заходів безпеки, професійна підготовка працівників

правоохоронних органів, які здійснюють заходи безпеки); налагодження належної взаємодії між суб'єктами, які здійснюють захист таких осіб.

Запропоновано, що для забезпечення захисту осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, потрібно створити спеціальний структурний підрозділ у правоохоронній системі України, який має здійснювати всі загальнопопереджувальні, оперативно-розшукові, процесуальні та спеціальні заходи.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення та нове вирішення наукового завдання – визначення особливостей подолання протидії під час розслідування злочинів у сфері службової діяльності, а також шляхів її вдосконалення. В результаті проведеного дослідження сформульовано низку висновків, пропозицій та рекомендацій, спрямованих на досягнення поставленої мети. Основні з них такі.

1. Досліджуючи стан правової та наукової розробки основних проблем, пов'язаних з подоланням протидії під час розслідування злочинів, встановлено, що вона вперше стала предметом наукових розвідок вчених і практиків (на рівні посібників, дисертаційних робіт та методичних рекомендацій), починаючи з початку 60-х років ХХ ст., коли протидія характеризувалася способами приховування злочину. Наприкінці ХХ ст. вказана протидія доповнилася способами фізичного і психологічного впливу на всіх учасників кримінального процесу з використанням корумпованих зв'язків. Забезпечення подолання такої протидії покладалося на оперативно-розшукові підрозділи, які здійснювали таку діяльність у вигляді оперативного супроводження кримінальної справи з проведення заходів виявлення та документування способів протидії. Після прийняття нового Кримінального процесуального кодексу України 2012 р. таку діяльність покладено на самого слідчого, який здійснює конкретне розслідування злочину.

2. У процесі дослідження криміналістичної характеристики протидії під час розслідування злочинів у сфері службової діяльності встановлено, що вона проявляється у внутрішній і зовнішній формах. До внутрішньої форми належить організація протидії підозрюваними й обвинувачуваними, свідками і потерпілими, фахівцями й експертами, яка полягає у приховуванні інформації про злочини або наданні неправдивих показань чи висновків. Зовнішня протидія здійснюється близькими та родичами затриманої службової особи (внаслідок переконання слідчого або втягування його в корупційну схему), знайомими депутатами, представниками правоохоронних органів (надання прямих вказівок на закриття кримінального провадження). Організація діяльності адвокатів у перешкоджанні якісному проведенню окремих слідчих (розшукових) дій (допитів, обшуків) виявляється в таких формах, як: фальсифікування документів для підтвердження фальшивого алібі або визнання підозрюваного (звинуваченого) хворим для госпіталізації з метою уникнення допитів, а також використання корупційних зв'язків зі слідчим суддею щодо ненадання дозволів на проведення окремих слідчих (розшукових) дій (обшуків,

зняття інформації з технічних каналів зв'язку й електронних інформаційних систем, арешт майна та відкриття банківських рахунків тощо).

3. У процесі дослідження встановлено обставини, які негативно впливають на ефективність подолання протидії під час розслідування злочинів у сфері службової діяльності, до яких належать: недосконалість розроблення методики розслідування зазначених злочинів, яка полягає у неврахуванні фактора протидії під час її формування; корумпованість державних чиновників правоохоронних органів; висока прибутковість від отримання неправомірної вигоди слідчим; недосконалість процесуального законодавства (стосовно необрання запобіжних заходів щодо тримання під вартою основних фігурантів); відсутність спеціального підрозділу щодо забезпечення безпеки учасників кримінального провадження; злочинна посередницька діяльність адвокатського корпусу у сприянні протидії розслідуванню означених злочинів; створення службовими особами системи захисту від викриття та протидії розслідуванню з використанням корумпованих зв'язків та ін.

4. Запропоновано авторське визначення поняття протидії розслідуванню злочинів у сфері службової діяльності – «своєрідний вид соціальної діяльності, який являє собою створену систему способів приховування інформації про злочини посадовими особами та розроблення ними тактичних прийомів впливу на слідчого з метою перешкодження повному, всебічному та об'єктивному розслідуванню злочинів».

5. На підставі проведених емпіричних досліджень підтверджено, що до основних способів приховування злочинів у сфері службової діяльності на етапі виявлення та відкриття кримінального провадження належать: неповідомлення про службові злочини; спотворення відповідей на офіційні запити працівників оперативних підрозділів та слідчих; відмова в наданні дозволів судовими органами на проведення окремих оперативно-розшукових заходів та слідчих (розшукових) дій; знищення документів та предметів, які вказують на ознаки злочину; маскування злочинної діяльності у службовій сфері під законну тощо. Щоб уникнути протидії слідству на цьому етапі, запропоновано авторську організаційно-тактичну модель алгоритму дій оперативних працівників і слідчих.

6. Підтверджено, що протидія розслідуванню аналізованих злочинів корелюється із процесом організації розслідування конкретного злочину. До найважливіших заходів у межах планування розслідування в умовах протидії віднесено: необхідність упровадження специфічного (максимально закритого) режиму інформаційного обміну серед учасників процесу розслідування; до загального плану розслідування вводяться слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії з метою виявлення та документування протидії слідству за конкретними складами злочинів, передбаченими статтями КК України (погроза вбивством, погроза знищення майна, одержання неправомірної вигоди тощо).

7. Основною формою взаємодії в подоланні протидії під час розслідування злочинів у сфері службової діяльності є співпраця між слідчими й оперативними працівниками, яка має ознаки адміністративного

підпорядкування, коли останні за дорученням проводять слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії (84,1%), щоб не допустити впливу на процес розслідування службових осіб. Також використовуються такі форми взаємодії: спільне обговорення матеріалів (інформаційна взаємодія), планування, підготовка і здійснення оперативно-розшукових заходів щодо реалізації ОРС (34,5%); взаємодія при надходженні до правоохоронного органу заяв і повідомлень про службові злочини та реагування на них (45,7%); участь у роботі слідчо-оперативних груп під час розслідування службових злочинів (71,3%). Для запобігання протидії слідству з боку високопосадовців варто регулярно висвітлювати факти вчинення ними правопорушень та результати розслідування в спеціальних телепрограмах.

8. Організаційно-тактичні засоби подолання протидії під час розслідування злочинів у сфері службової діяльності зумовлюють побудову тактичної моделі здійснення слідчих (розшукових) дій (допиту, обшуку тощо) щодо створення переваг слідчого перед основними фігурантами кримінального провадження. Щоб правильно визначити тактику проведення слідчих (розшукових) дій, потрібно: здійснювати постійний моніторинг суб'єктів протидіючої сторони; виявляти «слабку» ланку протидіючої сторони; визначати послідовність проведення слідчих (розшукових) дій; застосовувати тактичні прийоми щодо дезорієнтації в розслідуванні суб'єктів, які вчиняють протидію. З метою припинення протидії слідству необхідно проводити тактичні операції із залученням оперативних працівників та використанням технічних засобів.

9. Підтверджено, що подолання протидії під час розслідування злочинів у сфері службової діяльності являє собою процес оперативно-розшукового забезпечення досудового розслідування – окрему форму оперативно-розшукової діяльності, яка складається з таких елементів: документування фактів й обставин злочинної протидії осіб з використання негласних слідчих (розшукових) дій; здійснення оперативно-розшукового контролю за поведінкою обвинувачуваних і підозрюваних та їхніми зв'язками з метою нейтралізації їх протидії досудовому розслідуванню.

10. Визначено, що основними напрямками удосконалення захисту осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні під час розслідування злочинів у сфері службової діяльності, є: створення окремої структури в правоохоронних органах задля забезпечення безпеки особам, які беруть участь у кримінальному судочинстві; формування спеціального грошового фонду для матеріальної підтримки організації заходів безпеки; ведення оперативними підрозділами інформаційно-накопичувальних справ; формування нових централізованих автоматизованих обліків осіб категорії «Протидія розслідуванню»; видання спеціального Бюлетеня з обміну досвідом роботи щодо подолання протидії під час розслідування злочинів.

11. У результаті проведеного дослідження розроблено низку пропозицій щодо внесення змін і доповнень до чинних нормативно-правових актів, спрямованих на підвищення ефективності процесу подолання протидії під час розслідування злочинів у сфері службової діяльності, а саме:

– до редакції статей Кримінального процесуального кодексу України:

а) унести доповнення п. 21 ч. 2 ст. 36 («Прокурор») такого змісту: «доручати оперативним підрозділам здійснювати оперативне супроводження кримінальних проваджень за тяжкими та особливо тяжкими злочинами»;

б) унести доповнення до ч. 1 ст. 183 («Тримання під вартою»), виклавши її в такій редакції: «Тримання під вартою є винятковим запобіжним заходом, який застосовується виключно у разі, якщо прокурор доведе (якщо особою вчинено злочин у сфері службової діяльності), що жоден з більш м'яких запобіжних заходів не може запобігти ризикам, передбаченим ст. 177 КПК України»;

в) унести доповнення окремою Главою 10-1, виклавши в такій редакції: «Застосування процесуальних та спеціальних заходів щодо безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні»;

– до редакції статей Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» унести доповнення п. 21 ст. 8 такого змісту: «Виконувати доручення прокурора щодо оперативного супроводження кримінального провадження в тяжких і особливо тяжких злочинах».

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Ромців О. І. Посадові злочини: стан та тенденції розвитку в сучасній Україні / О. І. Ромців // Митна справа. – 2013. – № 3, ч. 2, кн. 1. – С. 151–157.

2. Ромців О. І. Характеристика осіб, що вчиняють посадові злочини / О. І. Ромців // Митна справа. – 2013. – № 5, ч. 2, кн. 2. – С. 66–72.

3. Ромців О. І. Особливості способів вчинення посадових злочинів / О. І. Ромців // Наук. вісн. Міжнар. гуманіт. ун-ту. Сер. : Юриспруденція. – Одеса, 2014. – Вип. 8. – С. 264–267.

4. Зубач І. М., Ромців О. І. Особливості сучасної криміналістичної характеристики злочинів у сфері службової діяльності / І. М. Зубач, О. І. Ромців // Наука і правоохорона. – К., 2014. – № 4. – С. 157–167.

5. Ромців О. І. Сутність поняття «протидія розслідуванню злочинів» в сучасній криміналістичній науці / О. І. Ромців // Наук. вісн. Херсон. держ. ун-ту. Сер. : Юридичні науки. – Херсон, 2014. – Вип. 6-1, т. 4. – С. 112–116.

6. Ромцив Е. И. Подозреваемый (обвиняемый) как субъект противодействия расследованию преступлений в сфере служебной деятельности / Е. И. Ромцив // «Legea și viața» («Закон и Жизнь»). – Республика Молдова, 2015. – № 4/3. – С. 81–85.

7. Ромців О. І. Проблеми виявлення злочинів у сфері службової діяльності в умовах протидії / О. І. Ромців // Вісн. Націон. ун-ту «Львівська політехніка». Сер. : Юридичні науки. – Львів, 2015. – № 813. – С. 281–286.

8. Ромців О. І., Зубач І. М. Використання поліграфа в процесі подолання протидії розслідуванню злочинів у сфері службової діяльності: реалії сьогодення / О. І. Ромців, І. М. Зубач // Вісн. Націон. ун-ту «Львівська політехніка». Сер. : Юридичні науки. – Львів, 2015. – № 3 (825). – С. 341–346.

9. Ромців О. І. Деякі тактичні заходи подолання протидії розслідуванню злочинів у сфері службової діяльності [Електронний ресурс] / О. І. Ромців //

Порівняльно-аналітичне право – електронне наукове фахове видання юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет». Ужгород, 2015. – № 5. – Режим доступу : http://www.pap.in.ua/5_2015/1.pdf.

10. Ромців О. І. Посадові злочини як перепона формуванню правової держави / О. І. Ромців // Захист прав і свобод людини та громадянина в умовах формування правової держави : зб. тез II Всеукр. наук.-практ. конф., 12 червня 2013 р. – Львів, 2013. – Ч. 2. – С. 231–232.

11. Ромців О. І. Причини вчинення посадових злочинів в Україні / О. І. Ромців // Правове життя : сучасний стан та перспективи розвитку : зб. тез наук. доп. за матер. X Міжнар. наук.-практ. конф. молодих учених, 21–22 березня 2014 р. – Луцьк, 2014. – С. 227–229.

12. Ромців О. І. Криміналістична характеристика злочинів у сфері службової діяльності / О. І. Ромців // KNOWLEDGE SOCIETY : зб. тез наук. доп. за матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 30–31 жовтня 2014 р. – Лодзь, 2014 р. – С. 71–74.

13. Ромців О. І. Слідчі ситуації при розслідуванні злочинів у сфері службової діяльності в умовах протидії / О. І. Ромців // Захист прав і свобод людини та громадянина в умовах формування правової держави : зб. тез IV Всеукр. наук.-практ. конф., 27 травня 2015 р. – Львів, 2015. – С. 266–267.

14. Ромців О. І. Депутатський та суддівський імунітети як перешкода ефективному розслідуванню злочинів у сфері службової діяльності / О. І. Ромців // Актуальні проблеми законодавства України: пріоритетні напрями його вдосконалення : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 9–10 жовтня 2015 р.). – Одеса : ГО «Причорноморська фундація права», 2015. – С. 96–99.

АНОТАЦІЯ

Ромців О. І. Особливості подолання протидії під час розслідування злочинів у сфері службової діяльності. – *На правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. – Національний університет «Львівська політехніка» Міністерства освіти і науки України, Львів, 2016.

Дисертація присвячена комплексному дослідженню проблем, пов'язаних із подоланням протидії під час розслідування злочинів у сфері службової діяльності. Досліджено стан правового та наукового розроблення основних проблем, пов'язаних з подоланням протидії під час розслідування злочинів. Надано криміналістичну характеристику протидії розслідуванню злочинів у сфері службової діяльності, зокрема, розкрито основні форми, види та способи протидії розслідуванню, визначено коло суб'єктів, які її здійснюють. Проаналізовано вплив протидії на процес виявлення та організацію розслідування злочинів у сфері службової діяльності. Визначено правові та організаційно-тактичні засоби подолання протидії під час розслідування злочинів у сфері службової діяльності. Окреслено основні напрями удосконалення захисту осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні

під час розслідування злочинів у сфері службової діяльності. Розроблено пропозиції щодо внесення змін та доповнень до окремих нормативно-правових актів з метою вдосконалити подолання протидії під час розслідування злочинів у сфері службової діяльності.

Ключові слова: протидія розслідуванню, злочини у сфері службової діяльності, види протидії, форми протидії, способи протидії, суб'єкт протидії, заходи подолання протидії, взаємодія, правові засоби, тактичні засоби, безпека осіб.

АННОТАЦІЯ

Ромцив Е. И. Особенности преодоления противодействия при расследовании преступлений в сфере служебной деятельности. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.09 – уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность. – Национальный университет «Львовская политехника» Министерства образования и науки Украины, Львов, 2016.

Диссертация посвящена комплексному исследованию проблем, связанных с преодолением противодействия во время расследования преступлений в сфере служебной деятельности. Исследовано состояние правовой и научной разработки основных проблем, связанных с преодолением противодействия во время расследования преступлений. Предоставлена криминалистическая характеристика противодействия расследованию преступлений в сфере служебной деятельности, в частности, раскрыты основные формы, виды и способы противодействия расследованию, определен круг субъектов, которые ее осуществляют. Исследовано влияние противодействия на процесс выявления и организацию расследования преступлений в сфере служебной деятельности. Определены правовые и организационно-тактические средства преодоления противодействия во время расследования преступлений в сфере служебной деятельности. Очерчены основные направления усовершенствования защиты лиц, которые принимают участие в криминальном осуществлении во время расследования преступлений в сфере служебной деятельности. Разработаны предложения относительно изменений и дополнений к отдельным нормативно-правовым актам с целью улучшения преодоления противодействия во время расследования преступлений в сфере служебной деятельности.

Доказано, что расследование преступлений в сфере служебной деятельности преимущественно происходит в условиях конфликтной следственной ситуации, обусловленной противодействием со стороны различных субъектов. Обосновано наличие корреляционных связей между противодействием и процессом выявления и организации расследования преступлений в сфере служебной деятельности. Сформулирован ряд наиболее типичных следственных ситуаций по различным критериям разделения,

которые присущи расследованию преступлений в сфере служебной деятельности в условиях противодействия. Автором исследованы основные субъекты (оперативные работники, СМИ, общественность) и формы (организационно-правовая и организационно-тактическая) взаимодействия следователя при расследовании преступлений данной категории в условиях противодействия. Ключевым условием взаимодействия следователя с другими субъектами в рамках преодоления противодействия расследованию преступлений в сфере служебной деятельности является соблюдение требований сохранения тайны расследования. Автором определены основные направления сохранения и защиты такой информации в рамках осуществления взаимодействия, а также предложен ряд идей по совершенствованию тактической составляющей данного процесса.

На основании изучения практического опыта, анализа материалов уголовных производств и научных источников по исследуемой проблематике обосновано, что комплексная общая модель преодоления противодействия расследованию преступлений в сфере служебной деятельности структурно состоит из трех основных частей: уголовно-правовые меры (непосредственно определяют ответственность за действия, которые можно квалифицировать как элементы противодействия расследованию), процессуальные меры (меры сохранения тайны следствия, меры уголовно-процессуального принуждения; негласные следственные действия) и организационно-тактические мероприятия (которые содержат в себе меры психологического обеспечения процесса преодоления противодействия, специфические тактические и организационные мероприятия). Для решения задач, которые ставит перед собой такая модель преодоления противодействия, предлагается применять как стандартные тактические приемы преодоления противодействия (одновременное задержание преступников, проведение одновременных обысков и т. д.), так и нестандартные (задержание подозреваемых лиц во время проведения расширенных совещаний, в присутствии коллег различного ранга и должностей для достижения широкого социального резонанса, с привлечением возможностей СМИ и др.). Автором разработаны универсальные виды тактических операций, направленные на нейтрализацию и преодоление противодействия расследованию преступлений в сфере служебной деятельности со стороны подозреваемого (обвиняемого) и других заинтересованных лиц. Также предложены перспективные пути совершенствования процесса преодоления противодействия расследованию преступлений в сфере служебной деятельности.

Ключевые слова: противодействие расследованию, преступления в сфере служебной деятельности, виды противодействия, формы противодействия, способы противодействия, субъект противодействия, мероприятия преодоления противодействия, взаимодействие, правовые средства, тактические средства, безопасность лиц.

ANNOTATION

Romtsiv O. I. Special aspects of overcoming counteraction to investigation of crimes in the sphere of official activity. – On rights of a manuscript.

The thesis for obtaining a scientific degree of the Candidate of Law Sciences, speciality 12.00.09 – criminal process and criminal investigation; forensic examination; operatively-search activity. – National University Lviv Polytechnic, the Ministry of Education and Science of Ukraine, Lviv, 2016.

The thesis is devoted to the complex study of the issues associated with the overcoming counteraction to investigation of crimes in the sphere of official activity. I have studied the legal and scientific development of the main aspects relating to the overcoming counteraction to investigation of crimes in the sphere of official activity. The criminalistic characterization of overcoming counteraction to investigation of crimes in the sphere of official activity is provided. I have disclosed the main forms, types and methods of the counteraction to investigation and identified the scope persons engaged in it, in particular. The counteraction influenced on the identification and organization of investigation of crimes in the sphere of official activity has been analyzed. The legal, organizational and tactical means of overcoming counteraction to investigation of crimes in the sphere of official activity are determined and, as the result, the main directions to improve the protection of the participants in the criminal proceeding as to the investigation of crimes in the sphere of official activity are outlined. I have also developed some proposals relating to the amendments and additions in some normative legal acts aimed to improve the overcoming of the counteraction to investigation of crimes in the sphere of official activity.

Key words: overcoming counteraction to investigation, crimes in the sphere of official activity, counteraction types, forms of counteractions, ways of counteraction, the subject of counteraction, measures to overcome counteraction, interaction, legal methods, tactical means, safety of individuals.

Підписано до друку 16.05.2016 р.
Формат 60×84/16. Папір офсетний. Зам. № 153-16.
Умовн. друк. арк. 0,9. Наклад 100 прим.

Видавництво ТзОВ «Ліга-Прес»
79006, м. Львів, вул. К. Левицького, 47